

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2012

MEMORANDAMU

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: awara 2¹/₂

Memorandamu uyu u na masiatari a 18.

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO/GUDELWAHO

MBUDZISO 1 (MBUDZISO NDAPFU)

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re magumoni a memorandamu uyu.

VHUNGOHO NA VIVHO - TR Ratshitanga

Zwifanyiso zwa muhumbulo ndi musi murendi a tshi shumisa figara dza muambo u bveledza zwine tshirendo tsha amba zwone/ṭhalutshedzo yatsho.

- Kha vese 1: Limethafore: vhungoho na vivho ndi tshimange na mbevha ndi zwithu zwivhili zwine zwi sa kone u dzula fhethu huthihi nga vengo.
- Kha vese 3: Limethafore: vivho ndi vhulada li a vhaisa/kondisa
- Kha vese 5: Limethafore: mutshilitshili wa vivho ndi vhutsilu vivho li ditika nga u sa talifha/u wana thikhedzo kha u sa thanya.
- Kha vese 8: Lifanyisi: ngeno vhungoho vhu tshi li hada sa khwivho ngoho i kundela vivho kule
- Kha vese 15: Limethafore: Vhungoho ndi tshiphiri tsho vhumbaho muthu na shango vhungoho vhu a konda u talukanya/ndi muthomi wa zwothe.
- Kha vese 19: Liambele U litshe u la mbilu u sa isa phanda na u vhilahela.

Murendi o kona u shumisa zwifanyiso zwa muhumbulo kha u bveledza thalutshedzo.

[10]

MBUDZISO 2 (MBUDZISO PFUFHI)

NELSON MANDELA – LR Ndlovu

2.1	Mbokoti. (
2.2	Nelson Mandela tshithavhelo tsha ngozwi ntswu.(Mutaladzi 19)	(1)	
2.3	Runzhuvhedza, vatamedza, mbonzhe na maromedzi.	(1)	
2.4	Ndima iyi i amba nga ha u bebwa ha Mandela.	(1)	
2.5	Muvhuso wa tshitalula wo shengedza Mandela u sa zwi divhi uri ndi murangaphanda wa vhukuma.	(2)	
2.6	Vho vha vha tshi do vha vho mu fara zwavhudi nga ndila ya u vhavhalela.	(2)	
2.7	Ee, Mandela o tambudzwa zwi songo tea, fhedzi a fhedza a rengulula lushaka.	(2) [10]	
	KANA		
MBUD	ZISO 3 (MBUDZISO PFUFHI)		
MUVH	ILI WANGA KHA U DZIVHELWE – MR Nevhuţalu		
3.1	Nzanyo.	(1)	
3.2	Tshawo hu vhe u dziba nga midzi misima.	(1)	
3.3	U thivhela zwitambudzi zwo <u>t</u> he zwa vhutshilo.	(1)	
3.4	Zwilavhi, buluvhutsi, zwikwekwe na tshiqumbumukwe.	(1)	
3.5	Muthu u fanela u dilinda a ditsireledza kha zwilibana zwothe zwa vhutshilo uri a sa dzhene khakhathini.	(2)	
3.6	Muvhili wawe u funa u shavha zwithu/zwikondisi zwothe zwa vhutshilo.	(2)	
3.7	Ee, vhutshilo ha maduvha ono ho dalelwa nga zwithu zwi vhu kungaho zwine zwa toda muthu a tshi diilisa.	(2) [10]	

MBUDZISO 4 (MBUDZISO PFUFHI)

A ŢODAHO MUNAMBA NDI NNYI? – TT Mudau

4.1	Munamba.	(1)
4.2	Ni si livhale mitodzi ya mulovha (Vese 11)	(1)
4.3	Muvhuso wa tshitalula na wa mbofholowo.	(1)
4.4	U tutuwedza vhathu u takala na u diphina.	(1)
4.5	Ho dovhololwa ipfi <i>dikandeni</i> i ndila ya u khwathisa uri vhathu vha diphine.	(2)
4.6	U sumbedza u diphina lwa tshothe.	(2)
4.7	Ee, thambulo yo fhela ri fanela u diphina.	(2) [10]

NA

VHURENDI VHU SONGO GUDELWAHO/RANDELWAHO

MBUDZISO 5 (MBUDZISO NDAPFU)

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re magumoni a memorandamu uyu.

LUVHOLELA LWA VHUTSHILO VHUNO - LR Ndlovu

Thalutshedzo ya tshirendo ndi zwine tshirendo tsha amba zwone. Murendi u bveledza izwi nga vhutsila ha u nanga maipfi.

Tshirendo itshi tshi amba nga ha zwithu zwi vhaisaho/zwi kondaho zwine vhathu vha tshi tshila vha tangana nazwo. Vhathu avha vha tshila vha tshi ungwa nga midifho nahone vha sa tsha londa, tshi nanisaho ndi u shaya vhurangaphanda. Murendi o bveledza izwi nga u shumisa maipfi nga ndila i tevhelaho.

- Mahovhohovho- u shaya vhudziki ha vhutshilo
- Gumbese- u sa tamisa ha vhutshilo
- Mirenzhe na zwidavhula- zwithavhi zwa vhutshilo
- Makwevho- u tamisa midifho ya vhutshilo
- Vhuanzwo-zwithu zwi kungaho nga ndila ya u ungeledza
- Nzietshikume na nyamurovheni u wanwa/farea zwi tshi leluwa
- Sumbandila- u shaya murangaphanda.
- Lwenzhe- muthu wa u disa mvelaphanda

Gwekwe- tshi thivheli tsha zwine vhutshilo ha vha zwone

- Bupo- vhutshilo vhu khou tavhanya
- Tshitavhili u tshila nga u edzisela vhanwe
- Tshiendangolo/bambukwa u sa tshila na vhanwe.

Murendi o kona kha kunangele kwawe kwa maipfi nga ndila ine a tutuwedza thalutshedzo ya tshirendo.

[10]

KANA

MBUDZISO 6 (MBUDZISO PFUFHI)

6.1	Vhuanzwo.	(1)
6.2	Mbilu yaho i swifhalela mbaula ya mudude.	(1)
6.3	U shaya murangaphanda ane a sumbedza vhathu ndila kwayo.	(1)
6.4	Mirenzhe na zwidavhula.	(1)
6.5	Muthu ha tei u tshila a tshi didzhenisa kha zwithu zwi vhulayaho.	(2)
6.6	Uri vhutshilo vhu litshe zwine ha vha zwone.	(2)
6.7	Ee, zwi a tendisea ngauri vhutshilo ha duvha linwe na linwe ho dala zwithithisi zwi vhaisaho.	(2) [10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: NGANEA

MBUDZISO 7 (MBUDZISO NDAPFU)

TSHI DO LILWA – NE Phaswana

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re magumoni a memorandamu uyu.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khoudu 6–7 u wana maraga 4
- Arali e kha khoudu 4–5 u wana maraga 3
- Arali e kha khoudu 1–3 u wana maraga 2

Khudano ndi u lwa kana u fhambana ha vhabvumbedzwa buguni zwi tshi bva kha kuhumbulele, mvelele kana nyito.

- Khudano yo simuwa nga nthani ha vhutamatama ha Vho-Emeli na u funesa zwa nthesa zwa madzanga
- Vho-Luvhone vha semana na Vho-Emeli vha fhedza nga u lata founu.
- Vho-Emeli vha sema Luambo o da u renga thundu dzavho.
- Vho-Emeli vha sema Vho-Luvhone musi vha tshi bva Lupepe.
- Vho-Emeli vha lwa na mulayo nga u rengisa mbanzhe vha farwa nga mapholisa.
- Vho-Luvhone vha sema thoho ya tshikolo a tshi khou toda mushumo wawe.
- Vho-Luvhone na magevhenga vha lwa na mulayo vha tshi ita zwi tevhelaho:
 - vha vhofha mukalaha na mukegulu bulasini.
 - Vha dzhiela murei wa khovhe goloi vho mu sumba nga tshigidi.
 - Vha homboka tshelede hodelani North West, vha vhulaha vhathannga vhavhili.
- Vhunga mulayo u ntha ha zwo.

[25]

MBUDZISO 8 (MBUDZISO PFUFHI)

TSHI DO LILWA - NE Phaswana

 8.1 Vha khou vhilaedzwa nga zwikolodo zwine vha vha nazwo. 8.2 Ndi u funesa tshelede na vhuhovheleli ha madzanga nga Vho-Emeļi. 8.3 Ndi vhuponi ha Venda, Thohoyandou. 8.4 Vho-Emeļi vha funesa zwithu zwa ntha zwa madzanga ngeno Vho-Luvhone 	(1)(2)(2)(2)
8.3 Ndi vhuponi ha Venda, Thohoyandou.	(2)
8.4 Vho-Emeļi vha funesa zwithu zwa ntha zwa madzanga ngeno Vho-Luvhone	(2)
vha sa funesi zwithu zwa ntha. Vho-Emeli vha funesa tshelede ngeno Vho-Luvhone vha sa funesi tshelede. Vho-Emeli vha na khani ngeno Vho-Emeli vha si na khani.	
U kaidza vhathu kha u vha na vhutamatama ho kalulaho vhunga vhu tshi nga vha dzhenisa khakhathini sa Vho-Emeli na Vho-Luvhone vhe vha fhedza zwo vha dzhenisa kha zwa vhugevhenga.	(2)
8.6 Vho-Emeli vho didzhenisa kha zwa vhugevhenga nga nwambo wa u funesa zwithu zwa nthesa zwa madzanga.	(2)
8.7 Vho-Luvhone ndi muthu ane a kundwa u sumbedza vhurangaphanda sa thoho ya mudi wavho/ vho lugesa/ vho fhumulesa.	(2)
8.8 Li ri sumbedza Vho-Emeļi sa muthu ane a kola na u didzhiela ntha.	(2)
Vhushaka vhu do fhela sa izwi Dzhalagoma o vha ene we a vha dzhenisa kha zwa vhugevhenga, a dovha a vha ene o vha farisaho.	(2)
8.10 Hai, Vho-Emeļi vho vha vha sa takalelwi nga vhathu nga nthani ha vhutsha havho na u kola.	(2)
8.11 C. Vha koloda bannga tshelede nnzhi.	(1)
A zwi tanganedzei, vha tendelela zwothe zwine Vho-Emeli vha ri vha ite naho mbiluni vha tshi zwi divha uri a vha zwi takaleli.	(2)
U ambululwa ha zwigevhenga na u farwa hazwo zwo vha zwavhuḍi, zwi ḍo ita uri vha si tsha dovha u ḍidzhenisa kha zwa vhugevhenga.	(3) [25]

MBUDZISO 9 (MBUDZISO NDAPFU)

BULAYO LO TALIFHAHO - AW Magau

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re magumoni a memorandamu uyu.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khoudu 6–7 u wana maraga 4
- Arali e kha khoudu 4–5 u wana maraga 3
- Arali e kha khoudu 1–3 u wana maraga 2

Khudano ndi u lwa kana u fhambana ha vhabvumbedzwa buguni zwi tshi bva kha kuhumbulele, mvelele kana nyito.

Khudano i khou vha hone nga mulandu wa vivho na vengo.

- Khudano vhukati ha Vho-Lugisani na Vho-Langanani Mandiwana na Vho-Mukhotho kha mulandu wa Sandani Mawelewele.
- Vho-Lugisani vha kudana na Vho-Mandiwana musi vha tshi imelela Khumela Rabambukwa kha mulandu wawe na Vho-Tshikweta.
- Vho-Lugisani vha kudana na Vho-Mandiwana na Vho-Mukkhotho nge vha hanedza muhumbulo wa kale wa zwimbo, thondo, murundu na madzunde vha ri ri lingedzewa u tamba bola na u guda u reila goloi.
- Vha kudana na Vho-Sam Mamidze kha u sukumedzelwa dindini nga Phundulu.
- Khudano i ya phanda musi Vho-Lugisani vha tshi ri Vho-Marita, mufumakadzi wa Vho-Mamidze vha bvise fumi la dzirannda ya u huvhala ha Vho-Mmbi na u fhomolola mmbwa Maphangule.
- Vho-Lugisani vha sumbedza uri Tshiwandalani, nwana wa Vho-Mandiwana o tou divhulaha, vha vho lutana na Vho-Mandiwana vhane vha ri o vhulahwa nga Ratshilumela Budzwa.
- Vho-Mamidze vha vhaisa Vho-Lugisani nge vha dzudzanya uri vha ye Dovhoni ha Vho-Nyamalwela Singo sa mukoma.
- Vho do kudana na vhathu vha Dovhoni nga gemo la R50 la u fhata kiliniki na tshikolo.
- Vho lutana na Tshammbengwa we a thaipha lunwalo lwa u lutanya Vho-Lugisani na Vho-Mphaga(Muhumbulo wo bva kha Vho-Mamidze)
- Vho-Lugisani vha lutanywa na mufumakadzi wavho Vho-Muofhe vhane vha vha dzhenisa kha mafhungo a Dovhoni.
- Shango li vutshela Vho-Lugisani sa livhanga.
- Vha lutana na Tshammbengwa na tshigwada tshawe nge vha vhulaha nwana Mukandangalwo nga tombo.
- Vha kaidziwa vha tshi toda u mu rumbula thumbu nga piki.

Khuḍano afha yo dzudzanywa zwavhuḍi lune i a kona u vhonala.

[25]

MBUDZISO 10 (MBUDZISO PFUFHI)

BULAYO ĻO ṬALIFHAHO – AW Magau

10.1	Ndi Vho-Lugisani.	(1)		
10.2	Ndi u ţoḍa u luṭanya Vho-Lugisani na vhadzulapo vha Dovhoni.	(2)		
10.3	Ndi Venda, khoroni ya musanda Dovhoni.			
10.4	Vha fhambana ngauri Vho-Lugisani vha a kona u ita mvelaphanda, ngeno Vho-Nyamalwela Singo vha sa koni. Vha fana ngauri vhothe a si vhathu vha tshimbevha.	(3)		
10.5	Vengo na vivho a zwi vhuyedzi.	(2)		
10.6	Ndi u khakhiswa havho kha mulo kha la Mphagane.	(1)		
10.7	Vha taniwa sa muthu a re na vengo na vivho na muya wa u tambudza.	(2)		
10.8	Ļi sumbedza u tambula.	(2)		
10.9	Shango ļi do lala ha vha na mulalo.	(2)		
10.10	Hai, vho tou todou lutanywa.	(2)		
10.11	C. U bwisa madi na u ita uri hu vhe na mabindu manzhi.	(1)		
10.12	Zwi a tanganedzea ngauri vho vha vha tshi shuma nga u fulufhedzea.	(2)		
10.13	Ndi pfela vhutungu Vho-Lugisani vhe vha vhulahelwa nwana Mukandangalwo, hu si na zwe vha tshinya.	(3) [25]		

MBUDZISO 11 (MBUDZISO NDAPFU)

MAFELADAMBWA – NE Sigogo

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re magumoni a memorandamu uyu.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khoudu 6–7 u wana maraga 4
- Arali e kha khoudu 4–5 u wana maraga 3
- Arali e kha khoudu 1–3 u wana maraga 2

Khudano

Mafeladambwa

Khudano ndi u lwa kana u fhambana ha vhaanewa buguni zwi tshi bva kuhumbulele kwa vhatambi, kutshilele, zwiito na mvelele.

- Tshiitisi tsha khudano ndi vhutandatenda kha zwa vhuloi.
- Khudano i vhukati ha mita mivhili, wa ha Ramasunzi na wa Lialama.
- Vhaanewa vha kwameaho ndi Vho-Sara, Vho-Matodzi, Mawela na Vho-Maemu naho Vho-Maemu vha songo tavhanya vho zwi limuwa.
- Khudano yo takuwa musi hu tshi wanala mmbwa yo faho mudini wa ha Ramasunzi
- Vho-Sara vha thoma u humbulela uri hu na muiti wazwo.
- Vho- Sara na Vho-Matodzi vha itisa uri Mawela a vhenge Vho-Maemu nge vha ri ndi muloi.
- Vho-Sara vha thoma u vhenga Vho-Maemu na u sa tsha vha dalela.
- Mawela u vhamba maano a u lifhedza, u fhedza o ńwalela khonani luńwalo lu ambaho nga maano awe.
- Khudano i hulela musi Ailwei murathu wa Mawela a tshi thavhiwa nga mupfa wa mukavhavhe zwa vusa phambano.
- Mawela u toda makhomurethe a u mu thusedza u fhisedzela muta wa ha Lialama.
- Mawela u wanedzwa a tshi khou todou fhisedza mudi.
- Vha mu vhidzela mapholisa vha mu fara.

Naho khudano iyi ri sa tou i vhona zwavhudi mathomoni a bugu, munwali o lingedza u fusha thodea dza khudano.

[25]

MBUDZISO 12 (MBUDZISO PFUFHI)

MAFELADAMBWA - NE Sigogo

12.1	Ngauri vho vha tshi khou toda u fhisedzelwa nga mulilo vho edela.	(1)
12.2	Vha itiswa nga nyofho dza u toda u fhisedzelwa.	(2)
12.3	Muḍini wa Vho-Lialama ngomu kamarani ya u eḍela.	(2)
12.4	Vha fhambana ngauri Vho-Maemu vha a pfa zwine munna wavho a amba ngeno Vho-Sara vha sa thetshelesi munna wavho. Vha fana ngauri vhothe ndi vha mbeu ya tshifumakadzini.	(3)
12.5	Vhathu ri songo sokou dzhenelela/ u wela kha mafhungo ane ri si vhe na vhuxanzi nao.	(2)
12.6	O vhudzwa u ri Vho-Maemu vha khou mu lowa.	(1)
12.7	Sa muthu ane a sokou wela-wela kha mafhungo a sa mu kwami/ a si na vhuxanzi nao.	(2)
12.8	A zwo ngo tsha da nga ndila ye ya vha zwo lavhelelwa ngayo.	(2)
12.9	Miţa iyi mivhili i nga si tsha dzulisana u fana na u thomani.	(2)
12.10	Hai, vho vha vha tshi khou tou pomokwa vhuloi.	(2)
12.11	C. Vho-Sara na Vho-Matodzi vha tshi ri ndi vhone vhane vha khou mu lowa.	(1)
12.12	Hai, ngauri zwi fhedza zwo mu wisela/dzhenisa khomboni.	(2)
12.13	Ndi vhona zwo bvelelaho kha Mawela zwo fanela ngauri o vha a tshi khou toda u fhisedzela Vho-Maemu o fhedza o farwa. Hezwi zwi do ita uri vhanwe vhathu vha gude.	(3) [25]
	THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B:	25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

MBUDZISO 13 (MBUDZISO NDAPFU)

HA U TSA NDI HA U GONYA - LL Mafenya na NA Milubi

MUTSHUTSHU - LL Mafenya

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re magumoni a memorandamu uyu

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khoudu 6–7 u wana maraga 4
- Arali e kha khoudu 4–5 u wana maraga 3
- Arali e kha khoudu 1–3 u wana maraga 2

Muanewadendele ndi Ntshavheni. Thero ya iyi dirama yo disendeka kha u thetshelesa u tshutshudzwa.

- Ntshavheni u hanedzana na Steve kha la uri u vhuswa nga musadzi.
- Ntshavheni na Funzani ndi vhone vhane tshifhinga tshinzhi vha tavhanya u ya hayani, zwa disa u sasaladziwa.
- Ntshavheni u thoma u tenda u tshutshudzwa nga dzikhonani.
- U tenda uri musadzi wawe ane a shuma na u dzhena kereke ha fulufhedzei.
- U lutana na mufumakadzi nga mulandu wa u dowelana hawe na Tsanyane Matibe ane a shuma nae.
- U hanela Alice mufumakadzi wawe u fara lwendo lwa mushumo lwa u ya Kapa.
- Ntshavheni u rwa Alice nga u sa mu fulufhela nge a tshutshudzwa nga khonani.
- U lwa na khonani yawe Funzani uri a songo dzhenelela mafhungo awe.
- Ntshavheni u a disola musi Alice o no ya hayani.
- U dovha a humbela Funzani u ri a mu humbetshele pfarelo.
- Ntshavheni u humbula u ya ene mune u tevhela Alice.
- O ofha khotsi a Alice vhane vha si ambe nae nge vha dinalea nga kufarele kwa nwana wavho.

Munwali vho kona u shumisa zwiito zwa Ntshavheni sa muanewadendele u sumbedza uri o tenda u tshutshudzwa a pandela musadzi.

[25]

MBUDZISO 14 (MBUDZISO PFUFHI)

HA U TSA NDI HA U GONYA – LL Mafenya na NA Milubi

MUTSHUTSHU – LL Mafenya

14.1	Vhe nduni yavho.	(1)
14.2	Khakhathi, Steve, Funzani, Milingoni (khonani mbili fhedzi).	(2)
14.3	Ndi mupikisi, vha pikisana na Ntshavheni zwi tshi elana na nyendo dza mushumo.	(2)
14.4	Ndi musi Vho-Alice vho rwiwa vha shavhela ha Funzani vha vhuya nae. Funzani o fhedza o senwa nga Ntshavheni.	(3)
14.5	Ndi u sa tenda u tshutshudzwa nga dzikhonani ngauri zwi pwasha mudi.	(2)
14.6	Ntshavheni o vha a tshi thonifha mufumakadzi, o ri u tshutshudzwa a vho thoma u mu dina.	(1)
14.7	Vho olwa sa muthu ane a thonifha munna wavho ngauri vho kaidzwa u ya khosoni vha dzula, vha dovha vha humbelwa u vhuya vha ri ndi nga vhuya arali ro thoma ra amba.	(2)
14.8	Zwi amba uri shangoni vhutshilo vhu vho ofhisa.(Hu khou tswiwa nga maanda).	(2)
14.9	Alice o vha a tshi toda uri vha tendelane uri Ntshavheni u do fanela u mu fulufhela a tshi ya dzikhosoni na u tshimbila na vhashumisani hu songo sedzwa mbeu.	(2)
14.10	Hai, hu na Funzani ane a ima na ngoho.	(2)
14.11	C. Vho vha vho no tshutshudzea.	(1)
14.12	A zwi ţanganedzei ngauri vha tshutshudza Ntshavheni vho diimisela uri a luţane na mufumakadzi wawe.	(2)
14.13	Ntshavheni o tangana na zwo mu fanelaho ngauri o tou diitela u tshutshudzwa nga khonani dzawe mufumakadzi a fhedza o tuwa.	(3) [25]

MBUDZISO 15 (MBUDZISO NDAPFU)

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re magumoni a memorandamu uyu.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khoudu 6–7 u wana maraga 4
- Arali e kha khoudu 4–5 u wana maraga 3
- Arali e kha khoudu 1–3 u wana maraga 2

MILOMO YA NUKALA - MP Nefefe

Milomo ya nukala

Muanewa/mutambi dendele ndi ene muanewa ane mafhungo othe a vha o disendeka khae. Ri fanela u vha nae u bva kha mathomele u swika magumoni a bugu. Thero ndi muhumbulo muhulwane une munwali a tama u u swikisa kha vhavhali.

Muanewa dendele ndi Vho-Bukuţa. Thero ya dirama iyi yo disendeka kha u shengedzwa ha vhana na mufumakadzi.

- Vho-Bukuta ndi muthu wa tshituhu a si na lufuno a tambudzaho muta wawe.
- Vha rwa Tsumbedzo nge vha wana a songo sheledza miri.
- Vha dovha hafhu vha mu rwa nge vha wana u dzula na mme awe Vho-Takalani.
- A vha todi tsumbedzo a tshi dowelana na Ntshengedzeni.
- Vha kombetshedza Ntshengedzeni uri vha ite zwa vhudzekani nae.
- Vha mu shushedza ngauri vha do mu vhulaha arali a nga amba.
- Vha mu vhidzela rumuni yavho, musi a songo ya vha fhedza nga u mu rwa.
- Ntshengedzeni o shavhela ha makhadzi wawe, vhone vho mu tevhela vha mu rwa.
- Vha vhidzwa tshikoloni vha sema vhadededzi.
- A vha tikedzi vhana vhavho kha zwa tshikolo.
- Vho shengedza Ntshengedzeni lwe mafhungo a fhedza o swika kha mushumelavhapo. O fhiriselwa sibadela o do wanala e na thumbu zwa dina mme awe vhukuma.
- Vha rwa mufumakadzi wavho musi a khou vha vhudzisa nga ha u edela havho na nwana..
- Vha farwa vha gwevhiwa.

Muńwali o bveledza Vho-Bukuţa zwavhuţi sa muthu a humbulelaho ene mune nahone ane a didzhiya e ambadzifhele. Vha fhedza vho kana mitshelo ya zwiito zwavho.

[25]

MBUDZISO 16 (MBUDZISO PFUFHI)

MILOMO YA ŅUKALA – MP Ņefefe

	ŢHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: MARAGAGUŢE:	25 80
16.13	Vho-Bukuṭa vho tambudza muṭa wavho, fhedzi mafheloni vho wana mbadelo ya mishumo yavho mivhi.	(3) [25]
16.12	Ee, sa ńwana o vha a tshi khou ofha khotsi awe Vho-Bukuṭa uri vha do mu vhulaha arali a bula tshiphiri.	(2)
16.11	C. O dzula tsini na mme awe.	(1)
16.10	Ee, thandululo yo wanalea nga murahu ha musi khonani yawe Muofhe o mu wana a tshi khou toda u mila mabodelo a mbo di gidimela u vhudza vhadededzi.	(2)
16.9	Zwa sa vhigiwa mapholisani vhanna vha no nga Vho-Bukuṭa vha do di isa phanda na u tambudza vhana.	(2)
16.8	Vho-Bukuṭa vho diimisela u mu (Tsumbedzo) pfisa u vhavha vha si na u vhavhalela.	(2)
16.7	Ndi ńwana ane a ofha. Izwi ri zwi vhona musi a sa buli tshiphiri tshine a vha natsho naho a tshi khou pfa u vhavha nge a shushedzwa nga khotsi awe.	(2)
16.6	Vho-Bukuṭa a vha ṭhonifhi pfanelo dza vhana, ngeno Vho-Takalani vha tshi dzi ṭhonifha.	(2)
16.5	Khotsi a tshi tambudza vhana zwi mu lutanya na mufumakadzi.	(2)
16.4	Vho-Bukuṭa vho wana Tsumbedzo a songo sheledza miri vha mu rwa.	(2)
16.3	Ndi mupikisi, vha hanedza Vho-Bukuţa kha dzema lavho la u tambudza vhana.	(2)
16.2	Ndi Ntshengedzeni na Tsumbedzo.	(2)
16.1	Vho vha vhe mudini wa Vho-Bukuta.	(1)

RUBRIKI YA U ŢOLA/MAKA MBUDZISO NDAPFU KHA VHURENDI

KHOUDU	7	6	5	4	3	2	1
	Vhuswikeleli	Vhuswikeleli	Vhuswikeleli	Vhuswikeleli	Vhuswikeleli	Vhuswikeleli	U sa swikelela
	ha nthesa	ha ntha	ho dziaho	vhu fushaho	ho linganelaho	ha fhasi	
	^	^					
	80–100%	70–79%	60–69%	50–59%	40–49%	30–39%	0–29%
Zwi re ngomu	-U ţalutshedza ţhoho	-U ţalutshedza ţhoho	-U sumbedza u	- U ţalutshedza ţhoho	-Ndingedzo zwadzo	-U sa pfesesa thoho.	-Phindulo i na
na luambo	lwa vhudzivha,	lu re ntha ha	pfesesa ho khetheaho	lwa khwine a hu ngo	dza u fhindula	-Phindulo i na	vhushakanyana na
na iuambo	zwipida zwothe zwo	ndinganyo, zwipida	nahone o talutshedza	kwamiwa zwipida	mbudziso.	ndovhololo nahone	thoho fhedzi
	kwamiwa lu fushaho.	zwothe zwo kwamiwa	thoho zwavhudi.	zwothe nga vhudalo.	-Phindulo i tana u	tshinwe tshifhinga i	mafhungo ha
	-Phindulo yo	lu vhuedzaho.	-Phindulo i no di	-Hu na dzińwe	pfesesa hu songo	tshi amba zwo bvaho.	tevhelelei, kana o tou
	vhewaho lwa ntha	-Phindulo yo	pfala yo newa.	mbuno dzavhudi dzi	yelaho kule na thoho.	-Muhumbulo a wo	bva tshothe.
	nthesa: 90%+.	fhelelaho.	-Mińwe mihumbulo i	tikedzaho thoho.	-Mihumbulo a i	ngo ya kule,	-Ndingedzo ya fhasisa
	Phindulo yo vhewaho	-Mihumbulo minzhi i	pfalaho yo newa,	-Vhunzhi ha	kholwisei nahone hu	thalutshedzo yo	ya u fhindula
	lwa nthesa: 80 – 89%.	pfalaho yo newa, ya	hone i si yothe	mafhungo o	na u tikedza u bva	khakheaho/mihumbul	mbudziso. Mbuno
	89%. -Mihumbulo minzhi	tikedzwa zwavhudi u bva tshirendoni.	nahone i songo	tikedzwa, fhedzi kanzhi lu sa tou	tshirendoni hutuku.	o a i tikedzwi u bva	thukhu dzo ńwalwaho a dzi na
			tikedzwa nga ndila	tendisea.	-Mugudi ha ngo	tshirendoni.	thikhedzo kha
	yo dziaho i khou	-U pfesesa havhudisa ha lushaka lwa	yo lavhelelwaho.	-Mutheo wa	pfesesa lushaka lwa maṅwalwa na	-U pfesesa lushaka na tshirendo ha fhasisa.	tniknedzo kna tshirendo.
	tandavhudzwa ya tikedzwa u bya kha	manwalwa na	-Hu na tsumbo ya u pfesesa lushaka lwa	kupfeseselwe kwa	tshirendo itsho na		-U pfesesa lushaka na
	tshirendo.	tshirendo	mańwalwa na	lushaka lwa	kathihi.	-Likumedzwa la fhasi nahone li tahelaho	tshirendo ha fhasisa.
	-U pfesesa lwa nthesa	-Phindulo yo	tshirendo.	mańwalwa na	-Phindulo i tana	vhupulani, zwa mbo	-Zwi a konda u amba
	kha lushaka holwu	dzudzanywa	-Tshivhumbeo tshi re	tshirendo zwi hone.	vhupulani ho	thithisa nyelelo ya	uri thoho yo
	lwa mańwalwa na	zwavhudi.	khagala na nyelelo ya	- Dzińwe tsumbo dza	khakheaho.	mafhungo.	fhindulwa.
	tshirendo.	-Mathomo na	mafhungo a pfalaho.	tshivhumbeo.	-Mafhungo ha ngo	-Vhukhakhi ha	- A hu na tsumbo ya
	-Mafhungo a re na	magumo zwavhudi.	-Marangaphanda na	- Phindulo i ţahela	tevhekana zwavhudi.	luambo na tshitaila	vhupulani.
	ndunzhendunzhe.	-Mafhungo na	magumo na dzińwe	nyelelo yo	-Hu na tsumbo dza	tshi si tshone zwi ita	- Luambo lwa fhasisa.
	- Mathomo na	kuhumbulele zwi a	phara zwo	dzudzanyiwaho	vhukhakhi ha	uri tshipida tsha	Tshitaila na khalo
	magumo zwa nthesa.	tevhea nga vhulelu.	dzudzanywa hu na	zwavhudi i re na	luambo. Khalo na	mańwalwa hetshi tshi	zwo khakheaho.
	- Mihumbulo yo	- Luambo, khalo na	ndunzhendunzhe.	ndunzhendunzhe.	tshitaila a zwi tei	sa bvelele nahone	- A hu na
	vhekanywa na u	tshitaila zwo	-Nyelelo ya phindulo	-Vhukhakhi vhutuku	ndivho ya ku n walele	tshitaila a tshi elani	ndunzhendunzhe.
	fhatwa zwavhudi	lulamaho nahone zwo	i a kona u tevhelea.	kha luambo, khalo na	kwa akademi.	na ndivho ya u ńwala	naanzaenaanzae.
	-Luambo, khalo na	teaho ndivho.	- Luambo, khalo na	tshitaila.	Kira anademi.	ha akademi.	
	tshitaila zwo	Likumedzwa lavhudi.	tshitaila hunzhi zwo	-Hunzhi zwo tea.		na aradenn.	
	vhibvaho, zwi	- And Mariagn	lulama.	214111111111111111111111111111111111111			
	nyanyulaho, zwo						
	lulamaho.						
	8–10	7	6	5	4	3	0–2

RUBRIKI YA U MAKA MBUDZISO NDAPFU KHA NGANEA NA DIRAMA: 25

Kha vha dzhiele nzhle phambano i re kha kuavhele kwa maraga kha tshivhumbeo na zwi re ngomu

KHOUDU NA KUAVHELE KWA MARAGA		ZWI RE NGOMU (15)		TSHIVHUMBEO NA LUAMBO (10)
		Utalutshedza thoho. Vhudzivha ha mihumbulo, u tikedza na u pfesesa tshibveledzwa.		Tshivhumbeo, nyelelo i re na ndunzhendunzhe na likumedzwa. Luambo, khalo na tshitaila zwo shumiswaho kha phindulo.
Khoudu 7 80–100% Khoudu 6 70–79%	Vhuswikeleli ha nthesa Maraga: 12–15 Vhuswikeleli ha ntha Maraga: 11	 U talutshedza thoho lwa vhudzivha, zwipida zwothe zwo kwamiwa nga vhudalo. Phindulo ya nthenthesasa: 90%+. Phindulo ya nthesa: 80 – 89%. Mihumbulo minzhi ya vhudzivha i tikedzwa u bva kha tshibveledzwa. U pfesesa ha nthesa ha lushaka lwa manwalwa na tshibveledzwa. U talutshedza thoho lwa ntha ha ndinganyo, zwipida zwothe zwo kwamiwa lwo linganaho. Phindulo yo dodombedzwaho. Ho newa mihumbulo minzhi i pfalaho, i tikedzwaho u bva kha tshibveledzwa. U pfesesa lushaka lwa manwalwa na tshibveledzwa havhudisa. 	Vhuswikeleli ha nthesa Maraga: 8–10 Vhuswikeleli ha ntha Maraga: 7	 Tshivhumbeo tshi re na ndunzhendunzhe. Marangaphanda na magumo zwa nthesa. Mihumbulo ya dzudzanywa zwavhudi nahone yo fhatwa zwavhudi. Luambo, khalo na tshitaela zwo vhibvela, zwi a nyanyula nahone zwo lulama. Phindulo yo dzudzanywa zwavhudi. Marangaphanda na magumo zwavhudi. Mihumbulo na kuhumbulele zwi a tevhelelea. Luambo, khalo na tshitaila zwo lulama nahone zwo tea ndivho. Likumedzwa lavhudi.
houdu 5 60–69%	Vhuswikeleli ho dziaho Maraga: 9 of 10	 U sumbedza u pfesesa nahone a ţalutshedza ţhoho zwavhudi. Phindulo yo dodombedzwa lwa khwine. Mińwe mihumbulo i pfalaho yo newa, fhedzi hu si yothe nahone i sa tikedziwe nga ndila yo lavhelelwaho. Hu na tsumbo ya u pfesesa lushaka lwa mańwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ho dziaho Maraga: 6	 Tshivhumbeo tshi re khagala na nyelelo ya mihumbulo i re na ndunzhendunzhe. Marangaphanda na magumo na dzińwe phara zwo dzudzanywa hu na ndunzhendunzhe. Nyelelo ya mihumbulo i a kona u tevhelelea. Luambo, khalo na tshitaila vhunzhi hazwo zwo lulama.

18 NSC – Memorandamu

Khoudu 4 50–59%	Vhuswikeleli vhu fushaho Maraga: 8	 U ţalutshedza ţhoho lwa khwine, a si zwoţhe zwipida zwo kwamiwaho nga vhudalo. Hu na dzinwe mbuno dzi tikedzaho ţhoho. Mihumbulo minzhi yo tikedzwa fhedzi a hu na vhuţanzi vhu pfalaho/tendiseaho. U pfesesa lushaka lwa manwalwa na tshibveledzwa lwa mutheo. 	Vhuswikeleli vhu fushaho Maraga: 5	 - Hu na dzińwe tsumbo dza tshivhumbeo. - Phindulo i ţahela nyelelo yo dzudzanyiwaho zwavhudi i re na ndunzhendunzhe. - Vhukhakhi vhuţuku ha luambo, khalo na tshitaila hunzhi zwo tea. - Kanzhi hu na ndunzhendunzhe kha dziphara.
Khoudu 3 40–49%	Vhuswikeleli ho linganelaho Maraga: 6 of 7	 Ndingedzo zwadzo dza u fhindula mbudziso. Mbudziso yo fhindulwa hu na vhudzivha vhutukusa. Mihumbulo a i tutuwedzi nahone hu na u tikedza hutuku zwi bvaho kha tshibveledzwa. Mugudi ha ngo vhuya a pfesesa lushaka lwa manwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ho linganelaho Maraga: 4	 Tshivhumbeo tshi sumbedza u shaea ha vhupulani. Mafhungo ha ngo dzudzanywa lune a tevhekana. Tsumbo dza vhukhakhi ha luambo. Khalo na tshitaila a zwo ngo tea ndivho ya manwalwa a akademi. Phara dzo khakhea.
Khoudu 2 30–39%	Vhuswikeleli ha fhasi Maraga: 5	 U pfesesa thoho ha fhasisa. Phindulo yo dala ndovhololo nahone hunwe yo bva. Mihumbulo a si ya vhudzivha, thalutshedzo yo khakheaho/Mihumbulo a i tikedzwi zwi tshi bva kha tshibveledzwa. U pfesesa ha fhasi lushaka lwa manwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ha fhasi Maraga: 3	 Likumedzwa la fhasi nahone li tahelaho tshivhumbeo tsho pulaniwaho zwi thithisa nyelelo ya muhumbulo. Luambo lwo khakheaho na tshitaila tshi si tshone zwi ita uri zwo nwalwaho zwi si vhe zwa vhukuma nahone tshitaila a tsho ngo tea ndivho ya u nwala ha akademi. Phara dzo khakhea.
Khoudu 1 0–29%	U sa swikelela Maraga: 0–5	 Phindulo i sumbedza vhuńwe vhushaka na thoho fhedzi mihumbulo i a konda u tevhelela nahone/kana yo bva tshothe. U kundelwa kha ndingedzo ya u fhindula mbudziso. Mbuno thukhu dzo lulamaho a dzi na thikhedzo u bva kha tshibveledzwa. U kundelwa u pfesesa lushaka lwa mańwalwa na tshibveledzwa. 	U sa swikelela Maraga: 0–2	 Zwi a konda u amba arali mbudziso yo fhindulwa. A hu na tsumbo ya tshivhumbeo tsho pulaniwaho hu na thevhekano. Luambo lwa fhasi-fhasi. Tshitaila na khalo zwo khakheaho. A hu na dziphara kana ndunzhendunzhe.